

Міністерство освіти і науки України
Сумська обласна рада
Департамент освіти і науки
Сумської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Комунальний заклад «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради
Інститут післядипломної освіти Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Криворізький державний педагогічний університет
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Комунальний заклад Сумської обласної ради
Сумський обласний краєзнавчий музей
Комунальний заклад Сумської обласної ради
«Сумська обласна універсальна наукова бібліотека»

МАТЕРІАЛИ

III Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції

«Національна безпека України в освітній сфері: виклики, цінності, досвід»

19 лютого 2025 року

Рекомендовано до друку Вченою радою
КЗ Сумський інститут післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 2 від 26 лютого 2025 р.)

Редакційна колегія:

С.В. Драновська – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти
Н.В. Дудко – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти
Ю.В. П'ятаченко – старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти

Національна безпека України в освітній сфері: виклики, цінності, досвід / За заг. ред. С.В. Драновської. – Суми, 2025. – 184 с.

У збірнику представлено матеріали III Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Національна безпека України в освітній сфері: виклики, цінності, досвід», проведеної 19 лютого 2025 року, що висвітлюють концептуальні засади формування української ідентичності в рамках освітнього дискурсу; розкривають пріоритети та цінності національно-патріотичного виховання як складової національної безпеки в Україні; висвітлюють питання національно-культурної ідентичності українців в умовах постколоніального суспільства; розглядають уроки другої світової війни в сучасній освітній парадигмі; а також демонструють можливості музейної педагогіки як засобу і ресурсу в військово-патріотичному вихованні.

III Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція проводиться за ініціативою Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти з метою обговорення проблем національно-патріотичного виховання в закладах освіти та формування національно-культурної ідентичності дітей та молоді.

Представлені матеріали розраховані на широке коло читачів.

Організатори конференції не завжди поділяють думку учасників.

Матеріали друкуються в авторській редакції, зверстані з електронних носіїв та наданих авторами публікацій. Відповідальність за зміст представлених матеріалів несуть автори публікацій.

3. Лавренчук В. Реалізація ціннісних концептів мовно-літературної освіти в аспекті Нової української школи.

URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/242007>

4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>

5. Програма для закладів загальної середньої освіти 10-11 класи Зарубіжна література. Рівень стандарту. URL: <https://surl.li/hxbcgm>

Успенська Валентина Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми

ВОЛОНТЕРСТВО УЧНІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА В ПОВОЄННИЙ ЧАС ЯК ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ І ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

У статті розкрито можливості організації волонтерської діяльності у закладі загальної середньої освіти, що є потребою реалізації завдань і змісту соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі. Волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Організація волонтерського руху в закладі освіти розвиває в учнів життєві цінності – доброту, людяність, милосердя, взаємодтримку, формує лідерські якості та відповідальність за своє оточення, вміння працювати в команді. Відбувається формування громадянина, здатного взяти на себе відповідальність за процеси, що відбуваються в суспільстві.

Ключові слова: волонтерство, волонтерська діяльність, соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь, позакласна робота.

Вступ. Волонтерський рух в Україні з'явився відносно недавно, у порівнянні з іншими розвиненими країнами. Активізований в умовах повномасштабної війни, він зазнала такого розвитку, якого не бачили інші держави. Кожен українець за час війни долучився до якоїсь добродійної акції, направленої на допомоги Збройним Силам України, чи постраждалим внаслідок широкомасштабної військової агресії росії проти України. Дорослі й діти збирають кошти й закуповують товари для потреб фронту та цивільних. Офіційні та неофіційні волонтерські організації координують роботу центрів допомоги для внутрішньо переміщених осіб, здійснюють підготовку потенційних місць розміщення людей, надають психологічну допомогу для дітей та підлітків, здають кров на донорство, організують допомогу людям похилого віку, здійснюють авто-волонтерство тощо. Саме ці напрями волонтерської діяльності є найпотужнішими в умовах війни [1]. Зараз волонтерство є значущим соціально-суспільним рухом, спроможним прийняти на себе частину повноважень соціальних установ.

Заклади загальної середньої освіти приділяють значну увагу виховного процесу волонтерській діяльності. Цілеспрямовано й системно навчання волонтерству відбувається на уроках з навчальних предметів / інтегрованих курсів соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі (далі – СЗО), де закладені базові знання за темами «Волонтерство», «Волонтерський рух в Україні». Проте практичний зміст знань волонтерства полягає саме в організації волонтерського руху в позакласній роботі із СЗО.

Мета статті – проаналізувати можливості організації волонтерської діяльності учнів у закладі загальної середньої освіти для реалізації завдань СЗО.

Основна частина. Здійснення волонтерської діяльності в Україні регламентується Законом України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI [4]. За Законом, волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Вона є формою благодійної діяльності та ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості [4].

Волонтерство – це добровільна соціально спрямована неприбуткова діяльність [2]. Волонтери добровільно віддають свій час, енергію, навички для допомоги іншим, підтримки різних благодійних громадських ініціатив. Волонтерство є важливим елементом громадянської активності та сприяє зміцненню суспільства. Напрями волонтерської діяльності визначені статтею 3 Закону України «Про волонтерську діяльність». Основні види волонтерської діяльності: соціальна допомога, гуманітарні місії, охорона навколишнього середовища, культурні та освітні проекти, правова допомога. Окремі з них є актуальними саме в період війни та повоєнного стану. А саме [5]: забезпечення Збройних сил амуніцією та військовими приладами; евакуація та перевезення біженців і переселенців; донорство; пошук дітей та їхніх батьків; пошук хистку; забезпечення одягом, їжею, ліками, речами найпершої потреби; порятунок тварин; допомога самотнім людям поважного віку; інформаційна підтримка.

Також волонтери / волонтерки безкоштовно можуть надавати допомогу в межах свого професійного напряму – психологічні, рекламні, медичні послуги, пошиття одягу тощо.

На території України сьогодні діє дуже багато волонтерських організацій різного спрямування. Офіційні організації зареєстровані в державному реєстрі з документальним підтвердженням відповідної діяльності. Серед них – спрямована на допомогу українським військовим «Крила Фенікса»; благодійний фонд допомоги ветеранам та

військовим «Повернись живим»; добровольча організація парамедиків «Госпітальєри»; волонтерський навчальний Центр спеціальної тактичної підготовки військових «Кузня вільних» та багато інших.

Неофіційні організації сформовані стихійно і не мають офіційного статусу. Волонтери в них діють від власного імені як приватні особи. Найчастіше ці організації покривають запити конкретного населеного пункту. Наприклад, збирають їжу та речі для постраждалих під час бойових дій, закуповують амуніції конкретним людям з родичів/знайомих із бойових підрозділів. Усі волонтерські об'єднання є некомерційними та спонсоруються коштами суспільства, юридичних осіб, організацій. Але головним джерелом фінансування завжди залишаються громадяни.

Волонтерська діяльність є важливою складовою сьогодення, де діти й підлітки разом з дорослими долучаються до участі у державних справах підтримки Збройних сил України, допомоги людям із постраждалих населених пунктів. Шкільне волонтерство – це тисячі добрих справ, зроблених із непохитною вірою в перемогу. Учні та педагоги організують благодійні акції, допомагають з адмініструванням соцмереж, займаються творчістю та роблять багато інших дивовижних вчинків [3].

Волонтерство – це не лише можливість допомагати іншим, але й шлях до формування цінностей, таких як доброта, людяність, милосердя і взаємопідтримка. Це також позитивно впливає на психічне здоров'я людини, знижуючи стрес і підвищуючи самооцінку. Волонтерство дає можливість розкрити в дитині особистість. У процесі волонтерської діяльності учні отримують знання про соціальні проблеми суспільства, усвідомлюють принципи та напрями допомоги собі й іншим, тобто формується громадянин, здатний взяти на себе відповідальність за процеси, що відбуваються в суспільстві. Залучення молоді до волонтерської діяльності допомагає формувати лідерські якості та відповідальність за своє оточення. Волонтери вчать працювати в команді, управляти проектами та ефективно спілкуватися з різними людьми. Ці навички важливі для особистісного зростання, для успішної кар'єри в майбутньому.

Учителям СЗО важливо не тільки провести уроки за темами волонтерства, а бути готовими організувати волонтерський рух своїх учнів, здійснюючи системну позакласну роботу з СЗО. Для учнів базової середньої освіти цей досвід найчастіше перший. Тому важливо показати їм, що волонтерство доступне кожному. Завдяки участі у волонтерській діяльності учні відчувають себе причетними до суспільних процесів, стають активними громадянами.

Розглянемо підходи до організації волонтерської діяльності учнів [3].

Крок 1. Окреслення формату волонтерської діяльності: вік учнів, формат об'єднання / загону (постійний/ситуативний), періодичність зборів; структурна підпорядкованість; залученість батьків; процес організації та аналіз заходів.

Крок 2. Визначення мети та формування мотивації школярів. Найважливіше – перше залучення до волонтерства та його позитивний досвід і захоплення. Знайомство з волонтерською діяльністю слід перетворити на яскраву й незабутню подію, проведену у цікавому форматі: інтелектуальні, ділові, рольові ігри, ігри на знайомство та взаємодію; обговорення відеороликів соціального спрямування; аналіз кейсів; проведення квесту, з різними аспектами шкільного волонтерства; зустріч з волонтерами.

Крок 3. Формулювання місії об'єднання / загону та вибір пріоритетних напрямів діяльності. Це опис та обґрунтування завдань, які потрібно виконати. Місія-слоган – 1-2 невеликих речення; місія-опис: ціль функціонування волонтерської групи; сфера діяльності; філософія групи; методи досягнення поставленої мети; методи взаємодії з зовнішнім середовищем. Напрями волонтерської діяльності визначаються як соціальною значущістю проблеми, так й інтересами та внутрішніми потребами учнів. Це може бути: національно-патріотичне виховання, зокрема допомога та підтримка ЗСУ; охорона здоров'я (підтримка пацієнтів медичних установ тощо); соціальна підтримка (допомога внутрішньо-переміщеним учням і не тільки, людям похилого віку, профілактика булінгу тощо); сфера культури (підтримка діяльності організацій культури, зокрема музеїв, бібліотек, театрів тощо); фізична культура та спорт (участь в організації / проведенні фізкультурних, спортивних заходів різних рівнів); допомога в охороні навколишнього середовища.

Крок 4. Визначення структури та розробка іміджу об'єднання / загону: функції; посади та система їх змінності; іміджеві компоненти (символи, атрибути, стиль стосунків, ступінь організованості).

Крок 5. Започаткування традицій об'єднання / загону. Традиційні приклади правил та традицій: закон 00 (закон пунктуальності); закон піднятої руки (якщо хтось підняв руку, всі мають звернути на нього увагу та вислухати); закон дружби (толерантне ставлення до людей та дотримання субординації); ВППД (відкидаєш ідею – пропонуй, пропонуєш – дій!); правило ручки та блокнота (якщо думка не записана, вона втрачена).

Крок 5. Планування і аналіз діяльності. Важливо, щоб у плануванні брали участь всі учні, тож варто спонукати кожного учня висловлювати свої ідеї. Усі запропоновані заходи, акції чи проекти слід фіксувати, ранжувати та вибирати найкорисніші та найцікавіші всіма разом. До плану варто включити організацію навчання для юних волонтерів для формування їх мотивації, почуття корпоративної ідентичності. Проводиться педагогом або досвідченими волонтерами з числа старших учнів. Особливу увагу приділити аналізу виконаної роботи. Тож до плану слід включити заходи з аналітичної діяльності [3].

Допомогу у здійсненні волонтерської діяльності надає громадська організація «Українська Волонтерська Служба». Її мета – розвивати культуру волонтерства та взаємодопомоги в Україні. На сайті, серед проектів, пропонується [«Шкільний урок волонтерства»](#) для учнів 5-11 класів. Мета уроку – розповісти, що таке волонтерська діяльність та надихнути учнів брати активну участь у волонтерських ініціативах, долучатися до розв'язання соціальних проблем у своєму місті, громаді та країні.

Важливу роль у формуванні волонтерських навичок має особистий приклад вчителя щодо того, як важливо допомагати іншим. Інтегрування волонтерської діяльності в освітній процес, здійснення її разом з учнями сприяє

підвищенню рівня довіри між педагогом та дітьми й підлітками.

Висновок. У статті розглянуто поняття «волонтерство», описано його можливості для виховання особистості та формування громадянина, здатного взяти на себе відповідальність за процеси, що відбуваються в суспільстві. Проаналізовано загальну сутність волонтерської діяльності. Запропоновано підходи до організації волонтерської діяльності в позакласній роботі з СЗО учнів під час війни та в повоєнний час.

Список використаних джерел

1. Волонтерство. Реферативний огляд (2004–2022 рр.). URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/5963> (дата звернення: 05.02.2025).
2. Волонтерська діяльність у курсі «Здоров'я, безпека та добробут» у 5–8 класах. URL: <https://www.facebook.com/SvitDovkola/videos/2101301073674041> (дата звернення: 12.02.2025).
3. Волонтерська діяльність учнів: підходи до організації та планування. URL: <https://naurok.com.ua/post/volonterska-diyalnist-uchniv-pidhodi-do-organizaci-ta-planuvannya> (дата звернення: 06.02.2025).
4. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 07.02.2025).
5. Соціальна і здоров'язбережувальна галузь. Волонтерство : Всеукраїнська школа онлайн. URL: https://youtu.be/wA_Dm9oIrvI?si=afY18hEAGP18yezW (дата звернення: 05.02.2025).

Федосенко Ольга Михайлівна,
вихователь Конопського закладу дошкільної освіти
(ясла-садок) №11 «Вітерець»

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядаються ціннісні орієнтири національно-патріотичної свідомості здобувачів дошкільної освіти. Визначається роль раннього віку у формуванні патріотичних почуттів, а також важливість інтеграції національних цінностей у освітній процес. Аналізуються основні компоненти національно-патріотичного виховання, такі як любов до Батьківщини, повага до культурної спадщини та розвиток громадянської відповідальності. Пропонуються рекомендації щодо впровадження ефективних методів і форм роботи з дітьми для формування їх патріотичної свідомості.

Ключові слова. ціннісні орієнтири, національно-патріотична свідомість, дошкільна освіта, виховання, патріотизм, культурна спадщина, громадянська відповідальність.

Вступ. Національно-патріотичне виховання в дошкільному віці є важливою складовою системи освіти, яка покликана формувати у дітей почуття приналежності до своєї країни, повагу до її історії та культури. Особливо важливим є етап дошкільного виховання, коли закладаються основи ціннісних орієнтирів, що впливають на подальший розвиток особистості. У статті буде розглянуто, яким чином можна ефективно формувати національно-патріотичну свідомість у здобувачів дошкільної освіти, а також які методи і підходи можуть бути використані для досягнення цієї мети.

Мета статті. Метою статті є дослідити ціннісні орієнтири національно-патріотичної свідомості у здобувачів дошкільної освіти та визначити ефективні методи їх формування в умовах сучасного освітнього процесу.

Основна частина. У сучасному світі, де глобалізація та інтернаціоналізація стають все більш помітними, важливо зберегти і виховувати національну ідентичність, особливо у дітей. Дошкільний вік – це той період, коли закладаються основи ціннісних орієнтирів, формуються уявлення про світ, соціальні норми та культурні традиції. Саме тому національно-патріотична свідомість здобувачів дошкільної освіти є надзвичайно важливою.

Національно-патріотична свідомість – це не лише любов до своєї країни, а й розуміння її історії, культури, традицій та цінностей. Вона формується через усвідомлення приналежності до певної нації, вивчення її мови, звичаїв та культури. У дошкільному віці діти активно сприймають інформацію, тому важливо створити сприятливе середовище для розвитку їхньої патріотичної свідомості. Ціннісні орієнтири національно-патріотичної свідомості охоплюють кілька ключових компонентів.

Одним із ключових ціннісних орієнтирів є любов до Батьківщини. Основою національної свідомості є почуття любові до рідної землі. Виховання цієї любові починається з малих речей: знайомства з рідним краєм, його природою, історичними пам'ятками та культурними традиціями. Діти повинні відчувати гордість за свою країну. Важливо, щоб вони знали символи своєї Батьківщини: Герб, Прапор, Гімн, а також розуміли їхнє значення.

Виховання поваги до традицій, повага до культурної спадщини, звичаїв і історії свого народу сприяє формуванню національної ідентичності. Залучення дітей до народних казок, пісень та обрядів допомагає їм усвідомити свою приналежність до певної культури.

Діти повинні розуміти свої права і обов'язки як громадян, мати громадянську відповідальність. Це включає усвідомлення того, що їхні дії можуть впливати на суспільство та навколишній світ. Важливо виховувати в них почуття відповідальності за свої вчинки.

Також важливо формувати у дітей повагу до інших народів і культур. Це допоможе виховати толерантність та розуміння, що кожна нація має свою цінність і внесок у світову культуру. Національна свідомість не повинна